

Service learning: applying educational theory in practice

Maryam Marandi, Yusef Adib, Eskandar Fathiazar, Firooz Mahmoodi

¹ Ph.D in Curriculum Studies, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

² Professor, Department of Education, Faculty of Education, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

³ Professor, Faculty of Education, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

⁴ Associate Professor, Faculty of Education, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Abstract

Service learning has a history of nearly a century as one of the new approaches and discourses. Learning course concepts through participation in a community service project says service learning. This educational approach is one of a variety of experiential learning, provides an opportunity for learners to recognize their social needs and planning to meet one of that needs, during the various phases of work (from planning to implementation and evaluation) set written in the textbook concepts to learn. Service learning links experience of traditional teaching with real life and ability to meet the challenges and problems life provides for learners. This educational discourse, focusing on curriculum and educational content and not only don't forget textbook, But also through practical experience and applying teaching of the school to serve the people of the community that it serves require, learners understand of the educational content is deeper and more tangible. Eisner argues, this kind of learning is essential for schools and universities and emphasizes on paying attention to educate genius students with technical skills including assesment, critical thinking, and effective communication, which is referred to as service learning. In this study, "Speculative Essay" is used as research method and "Review of Documentation" is used as a tool for information gathering. According to the research purpose, topics such as Definition of service learning, philosophical foundations of service learning, the models in this education, principal advantages and disadvantages for the education related to explain the necessity of attention to service learning in designing curricula and educational system in Iran.

Keyword: curriculum, Speculative Essay, educational theory, service learning

یادگیری خدمات‌رسانی:

کار بست نظریه تربیتی در عمل

مریم مرندی حیدرلو، یوسف ادیب*، اسکندر فتحی آذر،

فیروز محمودی

^۱ دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، گروه علوم تربیتی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

^۲ استاد برنامه‌ریزی درسی، گروه علوم تربیتی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

^۳ استاد آموزش علوم، گروه علوم تربیتی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

^۴ دانشیار برنامه‌ریزی درسی، گروه علوم تربیتی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

چکیده

یادگیری خدمات‌رسانی (Service Learning) به‌عنوان یکی از رویکردها و گفتمان‌های جدید یادگیری، تاریخچه‌ای در حدود یک قرن دارد. یادگیری مفاهیم درسی از طریق مشارکت در یک طرح خدمت‌رسانی اجتماعی را یادگیری خدمات‌رسانی می‌گویند. این رویکرد آموزشی که یکی از انواع یادگیری تجربی است، فرصتی برای یادگیرندگان فراهم می‌کند تا نیازهای اجتماعشان را بشناسند، برای رفع یکی از آن نیازها برنامه‌ریزی کنند و حین مراحل مختلف کار (از برنامه‌ریزی تا اجرای طرح و ارزیابی آن) مفاهیم مندرج در کتاب درسی را یاد بگیرند. یادگیری خدمات‌رسانی تجربه آموزش سنتی را با زندگی واقعی پیوند می‌دهد و امکان مواجهه با چالش‌ها و مسائل زندگی روزمره را برای یادگیرندگان مهیا می‌کند. این گفتمان آموزشی، بر برنامه درسی و محتوای آموزشی متمرکز است و نه تنها کتاب درسی را فراموش نمی‌کند بلکه از طریق تجربه عملی و به‌کارگیری آموزه‌های مدرسه برای خدمت به گروهی از جامعه که به آن خدمت نیاز دارند، درک یادگیرندگان از محتوای آموزشی را عمیق‌تر و ملموس‌تر می‌کند. ایزنر (Eisner.W.Elliott) این نوع یادگیری را به‌عنوان یکی از ضروریات مدارس و دانشگاه‌های امروز تلقی می‌کند و لزوم توجه به تربیت دانشجویان و دانش‌آموزانی متبحر با مهارت‌های فنی "بررسی و شناخت"، "تفکر انتقادی" و "برقراری ارتباط مؤثر" را تأکید می‌کند. در این پژوهش کیفی از «جستار نظرورزانه» به‌عنوان روش پژوهش و از «بررسی مستندات» به‌عنوان ابزار جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. با توجه به هدف مطالعه مباحثی مانند تعریف، مبانی فلسفی، مدل‌های این نوع از یادگیری، برنامه درسی مبتنی بر آن، اصول، مزایا و معایب این نوع آموزش به‌منظور تبیین ضرورت توجه به یادگیری خدمات‌رسانی در طراحی برنامه‌های درسی نظام آموزشی ایران مورد بررسی قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: برنامه درسی، جستار نظرورزانه، نظریه تربیتی، یادگیری خدمات‌رسانی

مقدمه

یکی از مهم‌ترین اهداف تعلیم و تربیت، ارتقای توانمندی علمی و عملی دانش‌آموزان از طریق شرکت در فعالیت‌های عملی خلاقانه توسط رویکردهای نوین در فلسفه آموزش است، اما دستیابی به این هدف تنها از طریق آموزش و اکتساب دانش نظری امکان‌پذیر نیست. گذار از پارادیم تغییر و نو مفهوم‌پردازی برنامه درسی به‌عنوان یک فرآیند مستمر و پیش‌رونده و نه صرفاً به‌عنوان یک رویداد این فرصت را فراهم آورده است که در مورد اموری که تاکنون انجام داده‌ایم، جایی که اکنون ایستاده‌ایم و آنچه باید برای آینده برنامه‌ریزی کنیم، فکر کنیم. با این نگرش نگاه به برنامه درسی را در دو محور می‌توان مورد بررسی عمیق قرار داد:

الف (آنچه به‌عنوان برنامه درسی در آموزش عالی مفهوم‌پردازی می‌شود که در این صورت به‌زعم فحی واجارگاه (Fathi vajargah, 2014) برنامه درسی را در بسترها و گفتمان‌های مختلفی چون؛ انتقادی، جنسیتی، پدیدارشناختی، هنری، بین‌المللی، پست‌مدرن و غیره مورد بحث قرار می‌دهد.

ب) در بعد فنی آن موضوع برنامه یادگیری یکپارچه در محیط کار را پیش می‌کشاند که از این منظر برنامه درسی به‌مثابه پلی است که بین آنچه فراگیران در نظام آموزشی فرامی‌گیرند با آینده حرفه‌ای و اجتماعی آن‌ها ارتباط معنا‌داری برقرار می‌کند (Safaii Movahhed, Fathi vajargah, 2017). بر این اساس شیوه‌های آموزشی جدید علمی و عملی باید توسط مربیان و معلمان به کار گرفته شود. در این میان، رویکردهایی که اجازه دخالت دانش‌آموزان در یک فرآیند یادگیری را می‌دهند، رویکردهایی هستند که مبتنی بر فعالیت‌های فردی یا گروهی باشد. اجرای رویکردهای آموزشی گروهی منجر به ایجاد و افزایش علاقه و انگیزه دانش‌آموزان به یادگیری دروس نظری و عملی و نیز مشارکت در فعالیت‌های گروهی می‌شود

(Jeandron and Robinson, 2010). برنامه‌های آموزشی فردی و گروهی شامل فعالیت‌های عملی است که به کسب تجربه، شناخت محیط پیرامون، بهبود کیفیت یادگیری و آموزشی منتهی می‌شود (Howe and Durr, 2006). البته باید به این نکته توجه کرد که تنها استفاده از فعالیت‌های آموزشی گروهی کافی نیست، بلکه مسئله این است که در فعالیت گروهی باید مربیان، معلمان و دانش‌آموزان به‌طور کامل درگیر رویکرد یادگیری شوند تا بتوانند از مهارت و تجربه کسب شده در زمینه‌های مختلف زندگی استفاده کنند. اساساً در مباحث آموزش و یادگیری، روش‌ها و رویکردهای علمی و عملی متعددی جهت آموزش و ارتقای کیفیت یادگیری دانش‌آموزان وجود دارد؛ به‌عنوان مثال یادگیری گروهی، یادگیری تجربی، یادگیری‌های فراگیر مدار؛ اما رویکردی که بتواند در تمام زمینه‌های آموزشی و پرورشی و مهارتی مورد استفاده قرار گیرد، کمتر مورد توجه بوده است با توجه به مطالب فوق در این مطالعه، رویکرد آموزشی جدیدی مورد بررسی قرار گرفته که تا حدی مشکلات و چالش‌های این چینی را در نظام‌های آموزشی و تربیتی سایر کشورها حل کرده است. این رویکرد نوین آموزشی در بیشتر زمینه‌های علمی و در سطوح مختلف آموزشی استفاده شده است. رویکرد آموزشی استفاده شده، رویکرد یادگیری خدمات‌رسانی نام دارد. از منظر روی یادگیری (Roy, 2003) یادگیری تجربی امروزه در قالب دیگری تحت عنوان "یادگیری خدمات‌رسانی" بروز کرده است که یک نوع یادگیری از طریق تجربه است. این نوع یادگیری ریشه در اندیشه‌های جان دیوئی فیلسوف پراگماتیست آمریکائی دارد که پیرامون موقعیت‌های یادگیری سازمان‌دهی می‌شود که دانش‌آموزان را در اجتماع قرار داده تا در یک موقعیت مبتنی بر کار قرار گیرند. در این صورت معلم باید برای هر موقعیت، یک برنامه درسی جداگانه داشته

دست می‌دهند. خیلی از آموخته‌های دانش‌آموزان در نظام تعلیم و تربیتی رسمی در عمل کارایی چندانی ندارد و شکاف عمیقی بین نظر و عمل تربیتی مشاهده می‌شود. یادگیری خدمات‌رسانی در رفع خیلی از مسائل و مشکلات پیش روی نظام آموزش ما بخصوص مشکلات ذکر شده را مرتفع کند. با توجه به مسائل ذکر شده این پژوهش به دنبال تبیین یادگیری خدمات‌رسانی و جایگاه آن در رفع مشکلات پیش روی نظام آموزشی ایران است و اینکه این نوع یادگیری چگونه می‌تواند در رفع مسائل مبتلا به نظام آموزشی مفید واقع شود؟

روش پژوهش

با توجه به روند کار در این مقاله، تحلیل نظری یادگیری خدمات‌رسانی و دلالت‌های آن بر برنامه درسی، روش کیفی «جستار نظرورزانه» بهترین و مناسب‌ترین روش برای این مطالعه انتخاب شد. نظرورزی معادل (speculation) و جستار نظرورزانه معادل (speculative essay) است. برخورداری محقق از تجربه‌های مفید در محیط‌های آموزشی و احساس نیاز روزافزون نظام آموزشی به آموزش به روش خدمات‌رسانی و علاقه‌مندی برای مطالعه مبانی این نوع از یادگیری انتخاب این روش کیفی (جستار نظرورزانه) را توجیه کرده است (mehrmoammadi, 2009). این روش نوعی فراتحلیل و یا تلفیق پژوهشی است که یک پژوهشگر با بصیرت (به‌جای مجموعه‌ای از قواعد آماری) از آن به‌عنوان ابزاری برای روشنگری استفاده می‌کند (Schubert, 1991). اطلاعات این پژوهش با استفاده از ابزار بررسی مستندات جمع‌آوری شده و تجزیه و تحلیل آن‌ها با استفاده از روش تأملی (اندیشه‌ورزی آگاهانه) (Informed reflection) و عمل هدایت شده (Directed action) کرات ول (Creswel, 2008) انجام گرفته است. برای انجام یک پژوهش با

باشد که با آن نوع کاری که دانش‌آموز با آن درگیر است، منطبق باشد. آیزنر در تبیین مؤلفه‌هایی که مدارس امروز و آینده باید به آن توجه کنند، به پنج عامل مهم اشاره می‌کند:

۱- قضاوت و داوری ۲- تفکر انتقادی ۳- سواد معنادار ۴- همکاری و مشارکت ۵- خدمات‌رسانی (Eisner, 2004)

یادگیری خدمات‌رسانی به دانش‌آموزان کمک می‌کند که مفهوم را در محیط واقعی‌اش بررسی کنند و در وقایع روزانه با آن‌ها، وارد عمل شوند. تعامل دانش‌آموز با جامعه باعث می‌شود که نیازهای جامعه را به‌خوبی درک کند و این متفاوت از سؤالات کلاسی است که یک جواب مشخص دارند. طی فرآیند بررسی و شناخت جامعه که در یادگیری خدمات‌رسانی انجام می‌شود، دانش‌آموز به کمک معلم خود با شناخت محیط فیزیکی، اجتماعی، ارزش‌ها و اعتقادات جامعه و انواع امکانات اجتماعی می‌تواند نیازهای واقعی و تقاضاهای جامعه را نیز درک کند و راه‌حل‌های مناسبی ارائه دهد (Sepahpanah and Zarafshani and Mirakzadeh, 2013). پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد که نظام آموزشی ایران، همسو با تحولات فکری و فلسفی و تحولات جهانی پیش‌رفته است. اگرچه فضای حاکم بر تعلیم و تربیت و برنامه درسی عصر جدید بخصوص با ظهور فلسفه فکری پسااساختارگرائی به سمت فضای ریزومی پیش‌می‌رود (imanzadeh, 2007) ولی نظام تربیتی ایران همچنان با مشکلاتی همچون حاکمیت تفکر خطی و سلسله‌مراتبی، تمرکزگرائی و شکاف میان تئوری و عمل تربیتی دست‌به‌گریبان است (imanzadeh and sajjadi, 2009) برنامه‌های درسی عمدتاً مقاوم در برابر معلم بوده و معلمان اختیار کافی برای تعیین عناصر برنامه درسی کلاس درس خود را ندارند. با حفظ طوطی‌وار دروس، اصلی‌ترین مهارت‌های لازم برای زندگی در عصر جدید از جمله مهارت حل مسئله را از

جامعه ارتباط برقرار کرده و نقش‌های شهروندی خودشان را در آن جامعه معین کنند. یادگیری خدمات‌رسانی به‌عنوان یک نظریه شناختی در آموزش و یادگیری نامتمرکز کلاس درس و مکان‌های اجتماعی به کار می‌رود (Heffernan, 2004).

استفسون، پرایتور و کورزینسکی (Stephenson, T. J, Peritore, N and Kurzynske, J) معتقدند که آنچه یادگیری خدمات‌رسانی را از سایر فنون یادگیری متمایز می‌سازد، همانا ویژگی‌های مدنی آن در جامعه است؛ به عبارت ساده‌تر، فراگیران در شرایطی قرار می‌گیرند که به جامعه خود خدمت‌رسانی می‌کنند و از آن طریق تجارب ارزنده‌ای به دست می‌آورند (Stephenson, Peritore, & Kurzynske, 2013). ماهیت خدمات‌رسانی این روش از یک‌سو و کسب مهارت‌های کارفرماپسند از سوی دیگر، موجب شده است که یادگیری خدمات‌رسانی در بسیاری از رشته‌های تحصیلی و در مقاطع مختلفی اعم از متوسطه تا دانشگاه مورد استفاده قرار گیرد. برخی از پژوهشگران یادگیری خدمات‌رسانی بر این باور هستند که دانش‌آموزان برخلاف دوره‌های کارآموزی باعلاقه و انگیزه بیشتری وارد این دوره‌ها می‌شوند و لذا اثربخشی یادگیری خدمات‌رسانی قابل قیاس با دوره‌های کارآموزی نیست (Georg, Shams, 2011).

برخی دیگر به ویژگی‌های خدمات‌رسانی این روش و کسب مهارت‌های اجتماعی آن اشاره کرده‌اند؛ به‌عنوان مثال بیان نمودند که در فرآیند یادگیری خدمات‌رسانی، ضمن تقویت مهارت‌آموزی فراگیران در شرایط واقعی، روحیه مسئولیت‌پذیری اجتماعی آنان نیز افزایش می‌یابد (Sepahpanah and et al, 2013). برخی از پژوهشگران در ایران نیز بدون اشاره به یادگیری خدمات‌رسانی تمام ویژگی‌های این رویکرد یادگیری را مورد تأکید قرار می‌دهند. در مورد شایستگی‌های مربوط به تفکر که در یادگیری خدمات‌رسانی به آن بسیار پرداخته شده است،

استفاده از رویکرد کیفی روش‌های گوناگونی را می‌توان انتخاب کرد. انواع این روش‌ها و دسته‌بندی آن‌ها در حوزه‌های گوناگون متفاوت است. کرات -ول بر اساس دلایل و استدلال‌های مدون انواع طرح‌های کیفی را در پنج روش روایتی، پدیدارشناسی، قوم‌نگاری، مورد کاوی و گراند تئوری دسته‌بندی کرده است. به‌طور خلاصه، تمامی روش‌های کیفی به دنبال چگونگی ساخت معنا، چگونگی معنا بخشیدن مردم به زندگی‌شان و دنیاهايشان هستند. روش‌های تجزیه و تحلیل متعددی در حوزه‌های چند رشته‌ای و فرارشته‌ای از جمله در تعلیم و تربیت برای تحلیل استفاده می‌شود، از آن جمله می‌توان روش‌های تحلیلی، توسعه‌ی، نظروزرانه، تاریخی، علمی، حکایی، پدیدارشناسی، تأویلی، انتقادی و عمل فکورانه و ... را نام برد (Short, 1991). برای تأمین روایی و پایایی مطالعه از روش ارزیابی لینکولن و گوبا (Abbaszadeh, 2012) استفاده گردید که معادل روایی و پایایی در تحقیقات کمی است. بدین منظور و بر پایه این روش چهار معیار موثق بودن (منابع مورد بررسی) و اعتبار (باورپذیری اساتید از این رویکرد)، انتقال‌پذیری، اطمینان‌پذیری و تأییدپذیری (همه مستندات به‌صورت الکترونیک در سی‌دی یا فلش) برای ارزیابی در نظر گرفته شد.

یادگیری خدمات‌رسانی

تعریف یادگیری خدمات‌رسانی

هفرنان (Heffernan) یادگیری خدمات‌رسانی را یک تربیت عقلانی و ارتباطی می‌داند که اجتماع یا خدمات عمومی را با فرصت‌های سازمان‌دهی شده برای یادگیری ترکیب می‌کند. یادگیری خدمات‌رسانی در درون خود مهارت‌هایی همچون تفکر انتقادی، گفتمان، فعالیت‌های مشارکتی و غیره را در بردارد. مهم‌ترین فایده یادگیری خدمات‌رسانی دادن انگیزه و فراهم آوردن فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان است تا با

می‌گیرند. خدمات جامعه برای شناسایی نیازهای جامعه طراحی می‌شود و منافع عمده آن متوجه دریافت‌کنندگان خدمات است. یک مثال از خدمات جامعه عبارت است از: جمع کردن زباله از رودخانه، فراگیران به‌عنوان داوطلب ارائه خدمات به جامعه پیش‌قدم شده و زباله‌های داخل رودخانه را جمع‌آوری می‌کنند (NSLC, 2008)، در مقایسه فعالیت‌های یادگیری خدمات‌رسانی سبب ارتقا مفاهیم کلیدی و مهارت‌ها در برنامه‌های آموزشی می‌شود. تجربیاتی که فراگیر از این طریق به دست می‌آورد، درک اهداف درسی را واضح و روشن ساخته و همچنین افزایش می‌دهد (Johnson, 2005). نمونه‌های بارز یادگیری مبتنی بر خدمات‌رسانی می‌تواند به جمع کردن زباله از رودخانه، تفکیک زباله‌های جمع‌آوری شده، ارائه نتایج توسط فراگیران، بحث و تبادل نظر و ارائه پیشنهاد به همسایگان رودخانه برای کاهش آلودگی و سپس تفکر منطقی روی تجربیاتشان اشاره کرد؛ بنابراین، یادگیری خدمات‌رسانی برنامه‌ای داوطلبانه، درسی افزوده به سرفصل دروس، برنامه‌ای جبرانی برای ساعت‌های درسی برای فارغ‌التحصیل شدن، برنامه‌ای تنبیهی، برنامه درسی مختص به دبیرستان و دانشگاه و دارای سود یک‌طرفه برای فراگیر یا فقط جامعه نیست. اگر یادگیری خدمات‌رسانی به‌طور صحیح انجام شود می‌تواند قسمت زیاد یاز محتوای درسی را پوشش داده و تقویت نماید. به‌طور مثال اگر فراگیران از طریق یادگیری خدمات‌رسانی قصد کمک به افراد بی‌خانمان را داشته باشند به نتایج ذیل دست می‌یابند. (NSLC, 2008) نمودار ۱ نشان‌دهنده یک برنامه درسی خدمات‌رسانی است که در سایت اتاق فکر ملی یادگیری خدمات‌رسانی بدان پرداخته شده است:

صالحی‌عمران و همکاران در تحقیقی اشاره کرده‌اند که تفکر خلاقانه و تفکر انتقادی در نظام آموزشی از طریق راه‌های یادگیری غیررسمی از طریق تعاملات اجتماعی، بیشتر پروراند می‌شود. راه‌های یادگیری غیررسمی از طریق تعاملات اجتماعی در نظام آموزشی بیشترین تأثیر را بر روی حل مسئله دارد (Salehi Omran and Izadi, Faraji, 2017). "یادگیری خدمات‌رسانی" بر اساس نگرش ساختارگرایانی است که معتقدند تولید و ساخت دانش در افراد از دانش و تجربیات پایه و مقدماتی شروع می‌شود و به طرف فرآیند یادگیری، تغییر و بحث پیرامون اطلاعات جدید در زمینه اجتماع و محیط فردی پیش می‌رود. در حقیقت در این روش آموزشی مفهوم یادگیری دوطرفه ناشی از تجربیات دانش‌آموزان در حین آموزش، ضمن مشارکت و ارائه خدمت در شرایط واقعی در جامعه به دست می‌آید و جامعه نیز به‌طور مستقیم از منافع این روش بهره‌مند می‌گردد. در این روش هم جامعه و هم دانش‌آموز سود برده و فراگیران فعالانه به تولید علم و ارائه خدمات مرتبط با اهداف آموزشی می‌پردازند. اساس کار این روش دریافت بازخورد از جامعه و مربیان است که به فراگیران فرصت می‌دهد دانش جدید خود را با دیگران مطرح کنند و آموخته‌های خود را برای دیگران معنادار کنند. با توسعه نگرش‌ها، باورها و رفتارهای دانش‌آموزان در ارتباط با جامعه، فراگیران علاوه بر تقویت مهارت‌های ارتباطی و خلاقیت، شهروندانی مطلع، مسئولیت‌پذیر و آگاه خواهند شد که از این مهارت‌ها در تمام مراحل زندگی خود نیز استفاده خواهند نمود. شایان ذکر است که آموزش‌دهندگان، یادگیری خدمات‌رسانی را با خدمات جامعه اشتباه

نمودار ۱. آموزش کمک به افراد بی‌خانمان از طریق یادگیری خدمات‌رسانی (۲۰۰۸)

* مبنای فلسفی یادگیری خدمات‌رسانی

کندل در بررسی‌های خود نتیجه گرفت که تعاریف یادگیری خدمات‌رسانی می‌تواند در دو گروه طبقه‌بندی شود:

الف) یادگیری خدمات‌رسانی به‌عنوان نوعی از تعلیم و تربیت

ب) یادگیری خدمات‌رسانی به‌عنوان یک فلسفه (Kandel, 1990)

یادگیری خدمات‌رسانی به‌عنوان یک فلسفه در یک نظر، به نوشته‌های جان دیویی فیلسوف پراگماتیست برمی‌گردد. فلسفه او یک منبع قانونی برای توسعه نظریه یادگیری خدمات‌رسانی به کار گرفته می‌شود. برای دیویی علم تعلیم و تربیت (pedagogy) و معرفت‌شناسی طبق نظریه او با عبارات شهروندی و دموکراسی مرتبط است و مشتقی (استخراج‌شده) از آن‌هاست. همان‌طور که رابرتسون بیان می‌کند: تجربه‌گرایی و دموکراسی رادیکال دو رشته مهم و به هم مرتبط از فلسفه سیاسی و اجتماعی دیویی است (Robertson, 1992). دیویی دو اصل را پیشنهاد می‌کند که اساس فلسفه تربیتی او را تشکیل می‌دهد؛ "اصل مداومت" و "اصل تعامل". طبق اصل مداومت تمام

تجربیات در طول یک پیوستاری اتفاق می‌افتد که پیوستار تجربه نامیده می‌شود. بر اساس این اصل تجربیات فعلی بر مبنای تجربیات قبلی بنا می‌شوند و نیاز به آن دارند که در جهت اهداف رشد و توسعه راهنمایی شوند که این نقش مهم را معلم ایفا می‌کند و این بعد خطی و گذری تجربه است و یادگیری ناشی از تداوم تجربیات است. اصل تعامل اصل مبتنی بر بعد جانبی تجربه است جایی که جنبه‌های عینی و درونی تجربه برای تشکیل یک موقعیت با هم تعامل دارند. یادگیری نتیجه تعامل بین فرد یادگیرنده و محیط است (Gilles, 1993). یادگیری برای دیویی موقعیتی و نتیجه تعامل این دو اصل است این دو اصل جنبه‌های عرضی و طولی تجربه را شکل می‌دهند. هدف این تعامل اشتقاق و اخذ یادگیری از تجربه‌ها از طریق تفکر فکورانه است که منتهی به تحقیق یا آن چیزی که دیویی آن را روش علمی می‌داند می‌شود. عنصر اساسی نظریه دیویی درباره دانش و یادگیری مرتبط با تئوری پردازان یادگیری نحوه اتفاق افتادن یادگیری که ما آن را در یادگیری خدمات‌رسانی می‌یابیم، ایده او از تفکر فکورانه است (Stephen, 2010). جالب است اشاره کنیم که دیویی

واضح‌ترین مبنای فلسفی و کاربرد نظریه دیویی در یادگیری خدمات‌رسانی باشد (Furco, 2011).

* مدل‌های یادگیری خدمات‌رسانی

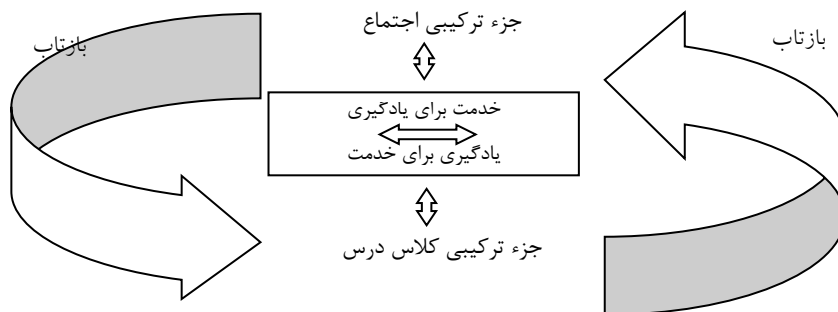
مدل‌های زیادی برای یادگیری خدمات‌رسانی ارائه شده است که هر کدام از منظر متفاوتی به این قضیه نگاه کرده‌اند. نگاهی به مدل‌های زیر نشان می‌دهد که علیرغم تفاوت در مراحل این مدل‌ها، هسته اصلی این مدل‌ها مشترک است. در زیر به بعضی آن‌ها اشاره می‌شود:

۱. مدل سنتی یادگیری خدمات‌رسانی که وید (Wade, 2001) بدان پرداخته و این مدل متمرکز بر تجربیات پیش حرفه‌ای و رشد شخصی و یا اجتماعی دانش‌آموزان (اغلب نگرش به سوی رهبری، نوع‌دوستی و بعضی اوقات تفکر یا احساس درباره خدمات‌رسانی به افراد در اجتماع) است.

واژه تفکر فکورانه را به‌عنوان نوعی از تفکر بکار می‌برد و اصطلاح فعالیت فکورانه را به‌عنوان مجموعه کاملی از فعالیت‌های مرتبط با تأمل و تفکر بکار می‌برد. پاسخ عملی دیویی برای تربیتی بودن یا نبودن تجربیات کسب شده در نحوه بکارگیری پروژه‌ها به‌عنوان ابزاری برای تولید یادگیری از طریق تجربه است. او ۴ معیار برای تربیتی بودن پروژه‌ها قرار داده است که عبارت‌اند از:

- الف: باید برانگیزاننده علاقه باشند.
 - ب: باید به‌طور درونی و ذاتی با ارزش باشند.
 - ج: مسائلی را مطرح کند که انگیزه و نیاز به اطلاعات جدید را پدید آورد.
 - د: باید حیطة قابل‌ملاحظه‌ای را تحت پوشش قرار داده و باعث رشد و توسعه در طول زمان باشد.
- کاربرد این معیارها در بردارنده ارتباط بین دو اصل مداومت و تعامل، فرایند مسئله‌دار کردن و تحقیق و مراحل تفکر فکورانه است. این معیارها احتمالاً

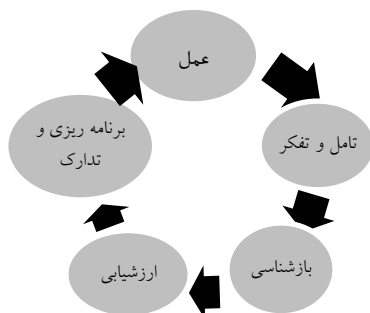
نمودار ۲. مدل سنتی یادگیری خدمات‌رسانی (وید، ۲۰۰۱، ص ۱)

می‌دهد؛ که مشتمل بر تدارک و برنامه‌ریزی، عمل، تأمل و تفکر، بازشناسی و ارزشیابی است.

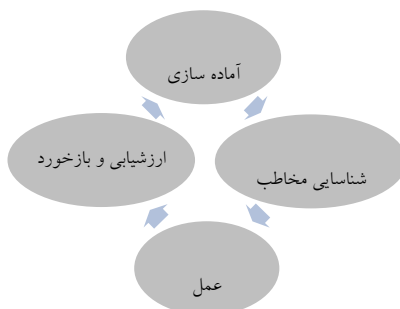
۲. مدل دوم از برتشافت (Bereitschaft, 2005) است که وی برای یادگیری خدمات‌رسانی چرخه زیر را ارائه

نمودار ۳. چرخه یادگیری خدمات‌رسانی (برتشافت، ۲۰۰۵)

۳. مدل لیک و جونز (Lake and Jones, 2008) به شده است:
مدل (pare) معروف است که به این صورت ارائه داده

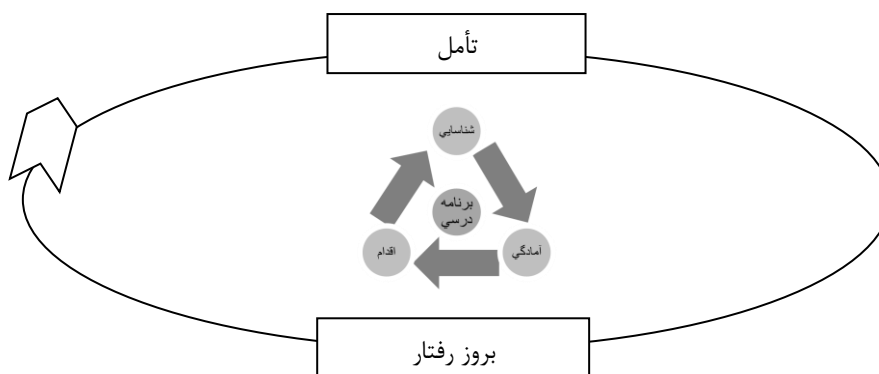
نمودار ۴. مدل لیک جونز (۲۰۰۸)

به آن اشاره کرده است؛ که شامل ۵ مرحله در یک فرایند است: شناسایی، آمادگی، اقدام، تأمل، بروز رفتار و بازخورد است. همه این عناصر در تعامل با هم بر برنامه درسی تأثیر دارند.

۴. مدل چهارم که مدل تکامل یافته‌تری است، مدلی است که کاترین برگر (Cathryn Berger Kaye, 2012) در کتاب خود تحت عنوان راهنمای کامل برای یادگیری خدمات رسانی: راه‌های عملی برای تعامل با دانش‌آموزان در مسئولیت مدنی، برنامه‌های درسی و عمل اجتماعی

نمودار ۵. مدل کاترین برگر (۲۰۱۲)

دهند که به آن‌ها مطالبی را ارائه نمایند. بکارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در این عصر شیوه‌های بکار گرفته شده هم توسط دانش‌آموزان و هم توسط معلمان را در فرایند یادگیری دگرگون ساخته است. شکل‌های خاصی از یادگیری که در مدارس جهان از اهمیت برخوردار شده‌اند را می‌توان در موارد زیر توصیف نمود: یادگیری دانش‌آموز محور، حرکت به سوی یادگیری مبتنی بر حل مشکل و کاربرد گسترش یافته وب

* برنامه درسی یادگیری خدمات رسانی

حرکت انتقالی از برنامه‌های درسی محتوا محور به برنامه‌های درسی صلاحیت محور، مرتبط با حرکت از شکل‌های معلم محور به شکل‌های فراگیر محور است. فناوری‌های جدید فراگیران را درگیر می‌نماید تا مسؤولیت یادگیری خود را به عهده گیرند. در گذشته فراگیران در استفاده از اشکال انتقالی، بسیار راحت بودند. فراگیران تربیت یافته بودند تا به دیگران اجازه

استوار است. این برنامه درسی، دروس مختلف را از جمله بهداشت (فردی یا جمعی)، تاریخ، علوم اجتماعی، فلسفه و هنر را مورد تأکید قرار می‌دهد و به دروس و مواد بین‌رشته‌ای توجه دارد و بر آن است که مرزهای موجود بین رشته را فرو ریزد. در این معنا به برنامه درسی به‌عنوان فضائی نگریسته می‌شود که دانش از بسیاری رشته‌ها فراهم آمده است و حول یک مسئله یا موضوع جمع می‌شود. به حال و نیازهای فعلی می‌اندیشد. پشت درهای بسته و به دور از اجتماع تدوین نمی‌شود و اهداف و مطامع قدرت‌ها برای آینده را در نظر نمی‌گیرد. (Furco, 2011) درگیری دائمی دانش‌آموز با روایت‌های متنوع فرهنگی و حتی بازتفسیر و بازسازی روایت‌ها می‌تواند جزئی از برنامه درسی باشد و توسعه یابد. نمی‌توان یک کانون دانش در نظر گرفت که دانش‌آموز طبق آن رفتار کند، بلکه این دانش‌آموز است که معنی و طریقه استفاده از کانون دانش را تعیین می‌کند. به‌طوری‌که هر دانش‌آموز به فراخور سواد فرهنگی خود به تفسیر و بحث و گفتگو درباره حوزه‌ای از دانش می‌پردازد (Eyler and etal, 2014). در یادگیری خدمات‌رسانی نمی‌توان برنامه‌ای را به‌عنوان راهنمای فعالیت در نظر گرفت و در اختیار مجریان تربیتی قرار داد، زیرا عوامل تربیتی تحت تأثیر تعاملات چندجانبه قرار دارند. برنامه‌ای که می‌توان پیشنهاد داد: "فرایندهای تربیتی و یادگیری را در برمی‌گیرد و بر ترسیم الگوهای متعامل، ترتیب تجارب یادگیری و در نظر گرفتن محیط و متنی است که قرار است آموزش‌وپرورش در آن صورت گیرد تأکید می‌کند". (Ozman and Craver, 2003). بنابراین نقطه شروع بایستی تجارب عینی و شخصی دانش‌آموز باشد. هر تجربه دانش‌آموز که برخاسته از ویژگی‌های محیط اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی خاص خود باشد، می‌تواند زمینه‌ساز بحث‌های متنوع کلاسی و درسی شود. این دیدگاه از این جهت تا حد زیادی ادامه تفکر دیوئی است. در پراگماتیسم تجربی نیز دانش‌آموز

به‌عنوان یک منبع اطلاعات. تأثیر فناوری بر اینکه فراگیران چگونه یاد می‌گیرند در حال افزایش است. (Orneshtine And Hankins, 2005). ازجمله مباحث بسیار اساسی در مورد تغییرات به وجود آمده در چگونگی یادگیری، باید مقوله «ساخت دانش» را مورد توجه قرار داد. نظریه‌های یادگیری که امروزه بیشتر مورد اقبال قرار گرفته‌اند، بر اصول ساخت‌وسازگرایی مبتنی هستند، این اصول بیان می‌دارند که یادگیری با ساخت فعال دانش حاصل می‌شود که با چشم‌اندازهای متنوع و محتوای معنی‌دار پشتیبانی شده است. بر اساس نظریه‌های ساخت‌وسازگرایی تعاملات اجتماعی نقش انتقادی در فرایند یادگیری و شناخت دارند (Oliver, 2002). برنامه درسی باید تمام دانش‌آموزان، فرهنگ، نیازها، سهم فرهنگی، تاریخی و سیاسی هر گروه را در برگیرد و آموزش باید دانش‌آموزان را به‌وسیله دانش و مهارت‌های مورد نیاز برای یک شهروند نقاد بودن، مسئولیت‌پذیری و اجتماعی بودن، آماده کند. این برنامه باید بر اساس ویژگی "تحول‌آفرینی" بنا گذاشته شود و مدام دانش‌آموزان با روایت‌های متنوع فرهنگی و سیاسی، تفسیر و بازسازی روایت‌ها درگیر کند (Eyler, 2004). ویلیام دال مدل جدیدی از برنامه درسی ارائه می‌دهد و به‌جای 3RS سنتی (Reading, writing, arithmetic)، "4RS" را جایگزین می‌کند. از نظر او برنامه درسی بایستی از ۴ ویژگی زیر برخوردار باشد: الف: غنا (Richnes) ب: بازگشت (Recursion) ج: ارتباط (Relation) د: دقت (Rigor). از ویژگی‌های این نوع برنامه این است که عناصر در هم تداخل دارند و از مرزها فراتر می‌روند و بر ماهیت متحول‌کنندگی سیستم‌های باز تأکید دارند همان‌طور که در نمودار ۱ نشان داده شد موضوعات درسی در یادگیری خدمات‌رسانی در ۴ حوزه تقسیم‌بندی شده است که عبارت‌اند از: آموزش سلامت، نیازهای انسان، محیط و سلامت عمومی (اخلاقی، اجتماعی و جسمی). برنامه درسی با این ویژگی‌ها تحول‌آفرین، نامتعیین و بر تفسیر

می‌تواند باعث جلب اعتماد، تقویت فرآیند یادگیری و تسهیل ارتباط با جامعه شود. این مراکز عبارت‌اند از: مراکزی که خدماتی را به جمعیت‌های مختلف ارائه می‌دهند و فراگیر را برای کار با افرادی که به‌طور معمول در کلاس درس، اجتماع و سیستم‌های مرسوم در جامعه قابل‌دستیابی نیستند آماده می‌کند یا خدمات که فرصت تجربه نقش‌های رهبری را برای برنامه‌ریزی و تعامل با افراد فراهم می‌کنند. همچنین خدماتی که در آن‌ها فراگیران بتوانند با افراد دارای مشکلات خاص تعامل برقرار کرده و مهارت‌های حل مشکل را به کار برند.

اصل دوم: کاربرد یادگیری خدمت‌رسانی برای جامعه و فراگیران (Application of service learning for community and learners): بر اساس نظر سیفر (Seifer, 1998) فراگیران در طرح "یادگیری خدمت‌رسانی" علاوه بر اینکه به‌طور مستقیم تعهدات خود را به جامعه ارائه می‌دهند، باید بین مطالب تئوریک آموزشگاه و نقش خودشان در جایگاه ارائه‌دهندگان خدمات ارتباط برقرار نموده و در زمینه‌ای که خدمات ارائه می‌شود، یادگیری داشته باشند. فراگیران در "یادگیری خدمت‌رسانی" باید بتوانند با استفاده از مهارت‌های تفکر انتقادی و مهارت‌های بین فردی و ارتباطی در جهت مرتفع ساختن نیازهای افراد به بهترین نحو اقدام نمایند و مدرسین و هماهنگ‌کننده‌های کارورزی فراگیران باید آن‌ها را برای تغییرات مربوطه و متکی‌به‌خود شدن یاری دهند. بر اساس نظرات جاکوبی (Jacoby) و همکاران "یادگیری خدمت‌رسانی" باید اهداف کلی یادگیری فراگیران را با نیازهای جامعه ترکیب نماید، این رویکرد در نهایت باعث تقویت یادگیری فراگیرانی می‌شود که در این روش آموزشی درگیر بوده‌اند.

اصل سوم: تفکر (Reflection): جزء اساسی "یادگیری خدمت‌رسانی" عبارت است از ارائه تفکر،

هر بار در حال تجربه و مفاهیم است و برخلاف دیدگاه‌های سنتی برنامه درسی فقط محدود به محیط آموزشی نیست. برنامه درسی عنصری از اجتماع است و هنگامی موفق است که به مردم قدرت دهد و جامعه را متحول کند. پس بایستی بر مباحثی که موجب افزایش آگاهی فرهنگی، تاریخی، سیاسی، بوم‌شناختی و الهیاتی می‌شود، تأکید کند. (Ozman and Craver, 2003) در این برنامه به‌جای توجه بر دانش بر اطلاعات تکیه می‌شود، زیرا ویژگی اطلاعات تحول و موقتی بودن است. ژيرو معتقد است "تعلیم و تربیت نیاز به برنامه درسی استاندارد و حتی سخت‌گیر ندارد، بلکه مدارس نیازمند به برنامه درسی عادلانه (Justic) هستند؛ یعنی برنامه‌ای که صمیمانه و دلسوزانه باشد و جانب عدالت را در وضعیت اقتصادی و طبقاتی جامعه رعایت کند" (Giroux, 2002). آموزش به روش "یادگیری خدمات‌رسانی" می‌تواند به چهار صورت اجرا شود:

۱. اولویت با یادگیری یادگیرنده
۲. اولویت با خدمت به جامعه
۳. اولویت با هر دو نوع جامعه و یادگیرنده (یادگیری خدمت‌رسانی) در برنامه آموزشی مدون و رسمی
۴. اولویت با هر دو نوع جامعه و یادگیرنده (یادگیری خدمت‌رسانی) بدون برنامه آموزشی رسمی (Furco, 2011).

*** اصول آموزش به روش "یادگیری خدمت‌رسانی"**
 محققان مختلف کاربرد اصولی را برای مؤثرتر شدن آموزش به روش "یادگیری خدمت‌رسانی" توصیه نموده‌اند که مهم‌ترین آن‌ها از نظر لولین و کایزر (Lewellyn and. Kiser) عبارت‌اند از:

اصل اول: انتخاب یک پایگاه و مکان مناسب برای ورود فراگیران به جامعه (quality Placement): برخی محققین انتخاب یک پایگاه مناسب برای ورود به جامعه را در موفقیت طولانی‌مدت برنامه‌های "یادگیری خدمت‌رسانی" ضروری دانسته‌اند. این پایگاه

می‌توانند فراتر از محدودیت‌های اجتماعی اقتصادی این مسائل را تجربه کنند.

اصل پنجم: درک نیاز و تقاضای واقعی جامعه یا شنیدن صدای مردم (communityHearing the voice of the) یادگیری خدمات‌رسانی "به فراگیر کمک می‌کند که فرد را در محیط واقعی‌اش بررسی کند و در وقایع روزانه با آن‌ها وارد عمل شود. تعامل فراگیر با جامعه باعث می‌شود که نیازهای جامعه را به‌خوبی درک کند و این متفاوت از سؤالات بالینی است که یک جواب مشخص دارند. طی فرآیند بررسی و شناخت جامعه که در "یادگیری خدمات‌رسانی" انجام می‌شود، فراگیر با شناخت محیط فیزیکی، روانی-اجتماعی، ارزش‌ها و اعتقادات جامعه و انواع امکانات اجتماعی می‌تواند نیازهای واقعی و تقاضاهای جامعه را نیز درک کند (Lewellyn and Kiser, 2014).

*** وجه تمایز "یادگیری خدمات‌رسانی" از روش‌های کارآموزی مرسوم و سنتی**

چالش‌های مختلف اجتماعی که فراگیر در روش "یادگیری خدمات‌رسانی" با آن مواجه می‌شود باعث کسب برخی مهارت‌های رده‌بالای سطوح یادگیری از جمله مهارت‌های لازم برای برخورد با افراد، خانواده‌ها و جامعه می‌شود که از طریق کلاس‌های درس تئوری و حتی روش‌های سنتی و مرسوم آموزش (کار-آموزی) کسب نمی‌شود. این روش در ضمن ارائه خدمات به جامعه منجر به ایجاد آمادگی حرفه‌ای و یادگیری فراگیر می‌شود و در اثر مشارکت و سهیم شدن با جامعه منجر به ارائه بازخورد و درک عمیق رویه‌های فردی و کسب تعهدات فراگیران به‌عنوان یک شهروند خوب می‌شود. این دو موضوع یعنی دریافت بازخورد از جامعه و درک عمیق رویه‌های فردی و مسؤولیت‌های شهروندی وجه تمایز این روش از دیگر روش‌های کارآموزی مرسوم و سنتی است که اکثر کارشناسان معتقدند برای کارایی

فراگیران حین ارائه خدمت باید به فکر کردن درباره این مسائل مشغول شوند که ارائه خدمت به جامعه شامل چه کارهایی است؟ طی این برنامه آن‌ها چه تجاربی از جامعه کسب می‌کنند؟ تأثیر این تجارب بر کارایی شغلی آن‌ها چیست؟ در طی تفکر فرد در چرخه‌ای از تفکرات درونی و تمرینات عملی بر اساس تجارب، دیدگاه‌های درونی و تجزیه و تحلیل مشارکتی وارد شده و درنهایت به سنتز اطلاعات می‌رسد. در این فرآیند مربی به‌جای "ارائه‌دهنده اطلاعات" بیشتر نقش "راهنما" را برای فراگیر ایفا می‌کند. تعدادی از فعالیت‌هایی که برای تفکر از فراگیران خواسته می‌شود عبارت‌اند از: نوشتن وقایع روزانه و خلاصه کارها به‌صورت گزارش همراه با سؤالات جستجوگرانه و کاوشگرانه از سوی مربی و روش‌های بحث به‌صورت بولتن‌بورد (روزنامه‌دیواری) (Bulletin-Board).

اصل چهارم: درک تمایزها و تفاوت‌ها (Diversity): "یادگیری خدمات‌رسانی" از طریق ژرفانگری فرصت‌هایی برای تبدیل تئوری به عمل فراهم می‌کند. فراگیران در "یادگیری خدمات‌رسانی" می‌توانند عقاید مشترک بین افراد با تجارب، زمینه‌ها و نگرش‌های فرهنگی متفاوت را پیدا کرده و تمایزات موجود را درک نمایند. گاهی محیط "یادگیری خدمات‌رسانی" آن‌چنان با محیط پیرامون فراگیران متفاوت است که فراگیران برای سازگاری با این محیط و نشان دادن عکس‌العمل مناسب باید به‌سختی تلاش کنند. ولی درنهایت بازخوردهایی که فراگیران ارائه می‌دهند، توانایی آن‌ها را برای درک این نکته نشان می‌دهد که "علی‌رغم تفاوت‌های فردی، برای هرکسی یک سری نیازها، خواسته‌ها و تمایلات مشترک با دیگران وجود دارد" درک این تمایزات و تفاوت‌ها بستگی به گستردگی یادگیری خدمات‌رسانی و کیفیت و کمیت جایگاه آن دارد؛ بنابراین اگر فراگیران عمیقاً تمایزات را درک کنند،

۲. تکامل ارتباطات بین فردی و فردی و استفاده از روش‌های ارتباط درمانی مؤثر
۳. تقویت مهارت‌های بررسی و شناخت جامعه و خانواده
۴. درک کامل و کاربرد اطلاعات اساسی (information core)
۵. تسهیل همکاری و مشارکت طولانی‌مدت دانشگاه و مدرسه و جامعه در ارتقاء سلامت جامعه
۶. کشف توانایی‌ها و منابع جامعه
۷. هدایت بحث‌های بهداشتی از دیدگاه‌های مختلف
۸. تقویت مهارت‌های رهبری و تشکیل گروه
۹. توسعه علاقه و تمایل فراگیران به یادگیری عمیق مبتنی بر تجربه
۱۰. تقویت مسئولیت‌های اجتماعی به‌عنوان یک شهروند خوب
۱۱. ارائه فعالیت‌ها و تمرینات با اندیشه و تفکر عمیق و همراه با ارائه بازخورد
۱۲. تقویت مهارت‌های حل مسئله (Conner, 2006)

* مزایای آموزش به روش "یادگیری خدمت‌رسانی"

برای آموزش به روش "یادگیری خدمت‌رسانی" مزایای بسیاری ذکر نموده‌اند. ایلر، ژیلز و دوایت (Eylar and Giles and Dwight) در کتابی تحت عنوان جایگاه یادگیری در یادگیری خدمات‌رسانی کجاست؟ (Where's the Learning in Service-Learnin?)، به مزایایی در رابطه با استفاده این روش در برنامه‌های آموزشی نظام آموزشی و در سطح جامعه تحت نظارت مربیان کارآزموده اشاره کرده است که میزان اهمیت و ضرورت استفاده از این شیوه آموزشی را نشان می‌دهد از جمله آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. این روش هم برای یادگیری فراگیر و هم برای دریافت خدمات توسط جامعه مفید است.

بیشتر فراگیران در سطح جامعه زیربنایی و مهم هستند (Sepahpanah and etal, 2013).

تانیا (Tania) در مورد مهارت‌هایی که دانش‌آموزان با بکار بردن این رویکرد می‌توانند به دست آورند، این‌گونه بیان می‌کند: در روش "یادگیری خدمت‌رسانی" فراگیر برای کار با جمعیت‌های تحت پوشش از کلاس درس به جامعه فراخوانده می‌شود و این روش باعث تقویت مهارت‌های مختلف مورد نیاز برای کار با جامعه می‌شود. متخصصان اذعان دارند که در دروس مختلف رشته‌های نظری مرتبط با مسائل انسانی و سایر رشته‌های خدماتی، نمی‌توان مهارت‌های لازم برای برخورد با افراد خانواده‌ها و جامعه را از طریق کلاس‌های درس تئوری و حتی روش‌های سنتی و مرسوم آموزش (کارآموزی) در مراکز به فراگیران منتقل نمود، بلکه چالش‌های مختلفی که فراگیر در روش "یادگیری خدمت‌رسانی" با آن مواجه می‌شود، باعث کسب برخی مهارت‌های رده‌بالای سطوح یادگیری می‌شود که در کلاس‌های درس سنتی کسب نمی‌شود. برای اجرای اصولی و واقعی روش "یادگیری خدمت‌رسانی" توصیه شدیدی بر کسب بینش فردی همراه با روش‌های کاملاً برنامه‌ریزی‌شده و زمان‌بندی‌شده برای ارائه بازخورد و تعالی نفس و کشف خود وجود دارد. بنابراین در حین "یادگیری خدمت‌رسانی" علاوه بر ارائه خدمات و آموزش در کنار یکدیگر، مهارت‌ها و ارزش‌هایی که معتقدیم برای این رشته‌ها زیربنایی هستند به دست می‌آید (Tania, 2008).

روش آموزشی "یادگیری خدمت‌رسانی" با توجه به کسب تجارب دست‌اول و عملی در برخورد با مسائل روزمره در محیط واقعی منجر به کسب مهارت‌های زیادی می‌شود که برای فراگیرانی در دوره‌های دبیرستانی و دانشگاهی هستند مفید است. مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

۱. تقویت مهارت‌های تفکر و استدلال انتقادی

۱۰. در این روش فراگیران علاوه بر کسب مهارت‌های فوق، شهروندانی مطلع، مسئولیت‌پذیر و آگاه خواهند شد که از این مهارت‌ها در تمام مراحل زندگی خود نیز استفاده خواهند نمود.

۱۱. باعث رفع شکاف میان نظریه و عمل در حوزه نظام آموزشی خواهد شد (Eyler and Giles and Dwight, 2014).

بحث و نتیجه‌گیری

یادگیری خدمات‌رسانی به‌عنوان یکی از انواع یادگیری نوظهور اگرچه از سابقه و قدمتی نزدیک به یک قرن برخوردار است ولی فلسفه‌های فکری جدید از جمله فلسفه پاسا‌ساختارگرائی در تکامل این نوع یادگیری نقش اساسی ایفا می‌کند. فلسفه پاسا‌ساختارگرائی در عرصه تعلیم و تربیت با این نقد اساسی بر تعلیم و تربیت شکل گرفت که نظام‌های آموزشی تفکر درختی را در دانش‌آموزان رشد داده که از ویژگی‌های اساسی این نوع تفکر می‌توان به تمرکزگرائی، تأکید بر سلسله‌مراتب، همسان‌سازی و برنامه‌های درسی مقاوم در برابر معلم است.

"یادگیری خدمات‌رسانی" به‌عنوان روش قابل کاربرد در کلیه سطوح آموزشی، راه‌حلی موفق در رفع شکاف‌های موجود عرصه تعلیم و تربیت و دوگانگی‌های حاکم بر آن است، از جمله این شکاف‌ها و دوگانگی‌ها می‌توان به شکاف میان نظریه و عمل، مدرسه و جامعه، دانش‌آموز و معلم و برنامه درسی و معلم و امثال آن اشاره کرد. این نوع یادگیری درعین‌حالی که در پرورش مهارت‌های حرفه‌ای و مهارت‌های شغلی نقش اساسی می‌تواند ایفا کند، در پرورش مهارت‌های متعدد مورد نیاز به زندگی در عصر حاضر از جمله مشارکت مؤثر با جامعه، مسئولیت‌پذیری، تفکر انتقادی، تعالی ارزش‌های اخلاقی و مهارت‌های تفکر بین فرهنگی مؤثر باشد. اگرچه این نوع یادگیری از اصول خاص مربوط به خود برخوردار است و مزایای زیادی نیز بر این نوع یادگیری

۲. راهی برای تمرین داوطلبانه مهارت‌های عملی در کار با جامعه بدون اجبار تجارب آموزشی رسمی است.

۳. سبب اجرای فرآیند یادگیری بر اساس نیازهای جامعه، اولویت‌ها، برنامه‌ریزی‌های جمعیتی و اهداف آموزشی انعطاف‌پذیر می‌شود.

۴. فراگیران را در موقعیت‌های تجارب یادگیری متفاوت مانند کار با مؤسسات اجتماعی، بهداشتی و مواجهه با جمعیت‌های خاص افراد در جامعه قرار می‌دهد که در کلاس‌های تئوری به دست نمی‌آید، بنابراین مشارکت و همکاری، ارائه‌دهندگان خدمات و جامعه را فراهم می‌کند.

۵. سبب درک عمیق تفاوت‌های فرهنگی و ارزش‌ها، زبان، سبک زندگی، وضع اقتصادی اجتماعی و مسائل مربوط به سنین مختلف در حین آموزش می‌شود.

۶. سبب کسب مهارت‌های تفکر انتقادی می‌شود که مستلزم آزمون آگاهانه، سیستماتیک، عقلانی و هدفمند تجزیه و تحلیل اطلاعات به‌منظور نتیجه‌گیری مناسب و اغلب خلاقانه برای حل مشکل است.

۷. سبب کسب مهارت‌های برقراری ارتباط مؤثر می‌شود که به‌طور خلاصه عبارت‌اند از: (۱) گوش دادن، (۲) سکوت به‌موقع، (۳) بازگو کردن شنیده‌ها، (۴) ارائه بازخورد و انعکاس، (۵) روشن‌سازی و درخواست توضیح، (۶) توجه، (۷) بازگشایی مفاهیم و مطالب گفته شده، (۸) شوخ‌طبعی و گشاده‌رویی، (۹) ارائه اطلاعات، (۱۰) بیان ادراکات، (۱۱) شناخت موضوع، (۱۲) دادن حق انتخاب به افراد و ...

۸. از طریق این روش ارزش‌های اخلاقی فراگیران از قبیل همدلی، خودآگاهی و اعتمادبه‌نفس تقویت می‌شود (Eyler and Giles and Dwight, 2014).

۹. از طریق این روش مهارت‌های پویایی گروه (رهبری، مشارکت، مسئولیت‌پذیری و...) تقویت می‌شود. کسب این مهارت برای کار با گروه‌ها در جامعه و کلاس‌های آموزشی گروهی لازم است. (Astin and Vogelgesang and Ikeda and Yee, 2016)

از جمله درک تمایزها و تفاوت‌های جامعه، نهایتاً درک نیازهای واقعی جامعه، شنیدن صدای مردم، یادگیری مؤثرتر دانش‌آموزان، آماده نمودن آن‌ها برای کسب مهارت‌های برقراری ارتباط مؤثر، تفکر انتقادی، حل مشکل و پویایی گروه و... مترتب است ولی اجرای اصولی این روش مستلزم بسترهای مورد نیاز آن از جمله هماهنگی بین بخشی و درون بخشی تربیت، استفاده از مربیان کارآموده و دارای تفکر خلاق و انتقادی، تغییرات اساسی در ساختارهای فکری و اداری نظام آموزشی کشور است.

یادگیری خدمات‌رسانی را می‌توان مهم‌ترین نوع یادگیری در عصر پست‌مدرن و پسا‌ساختارگرا نامید. اگرچه این نوع یادگیری بیشتر در ادبیات تربیتی کشور ایالت متحده آمریکا رایج شده است ولی مزایا و محاسن این نوع یادگیری دامنه آن را از کشور آمریکا به سایر کشورها نیز گسترانده است. کارآمدی این نوع یادگیری در نظام تربیتی آمریکا و پژوهش‌های انجام شده پیرامون این نوع یادگیری نشان می‌دهد که روش یادگیری خدمات‌رسانی در تلفیق تئوری و عمل در نظام آموزشی و فائق آمدن بر شکاف موجود بین تئوری و عمل (Geravandi, 2014)، توسعه و بهبود کیفیت یادگیری دروس تئوری و عملی، آموزش مسئولیت‌پذیری و تربیت شهروندان مسئول و تقویت مهارت‌های اجتماعی (Wilczenski and Coomey, 2007) نقش بسزایی ایفا می‌کند. بررسی پژوهش‌های انجام گرفته نشان می‌دهد که اگرچه در چند دهه اخیر نظام‌های تربیتی پیشرفته دنیا به این نوع یادگیری تأکید فراوانی دارند و بر موفقیت این نوع یادگیری در تمامی جنبه‌های آن اصرار دارند ولی هنوز این نوع یادگیری در نظام آموزشی ایران مغفول و ناشناخته باقی مانده است. تبیین دقیق این نوع یادگیری می‌تواند در بازتعریف و بازاندیشی خیلی از مؤلفه‌های تعلیم و تربیت از جمله نقش معلم، نقش دانش‌آموز، ماهیت و هویت برنامه درسی، روش‌هایی یاددهی و یادگیری و کارکرد تعلیم و تربیت مؤثر باشد.

در یادگیری خدمات‌رسانی معلم به‌هیچ‌عنوان منبع دانش و انتقال‌دهنده دانش نیست بلکه وظیفه اصلی معلم تسهیل‌گری و فراهم آوردن شرایط برای انتقال آموخته‌ها به شرایط واقعی است. در این نوع یادگیری معلم در پرورش تفکر ریزومی دانش‌آموز نقش اساسی ایفا می‌کند (Roy, 2003). دانش‌آموز عنصری جستجوگر و فعال است که به دنبال شناسایی مسائل و مشکلات اجتماعی و پیدا کردن راه‌حلهایی برای رفع این مشکلات و خدمت‌رسانی به جامعه است. دغدغه اصلی او را مسائل و مشکلات اجتماعی می‌داند. برنامه درسی دیگر از ماهیت رشته‌ای و آکادمیک نیست بلکه در این نوع فضای یادگیری برنامه درسی به‌سوی برنامه درسی بین‌رشته‌ای سوق پیدا کرده و فرایند یاددهی و یادگیری را از حالت سلسله‌مراتبی و انعطاف‌ناپذیر و خطی به‌سوی ارتباط مثلی آموزشگاه، اجتماع و برنامه درسی تغییر شکل داده و تعریف جدیدی از نقش معلم و فراگیر ارائه می‌دهد. این نوع یادگیری باعث گسترش یک نظام آموزشی با فراگیری فعال و با توانمندی بالا در فعالیت‌های اجتماعی و ایجاد تغییرات اجتماعی است. از طرف دیگر همان‌طور که در بالا هم اشاره شد، با عنایت به این مسئله که در شیوه‌های آموزشی کشور به‌منظور جلب علاقه مربیان و معلمان و دانش‌آموزان به استفاده از رویکردهای نوین آموزشی و نیز بهبود کیفیت یادگیری و آموزش مشکلات بسیاری وجود دارد، می‌بایست به بررسی و شناسایی پیش‌زمینه‌های ضروری استفاده از رویکردهای جدید و خلاق در مباحث آموزش و یادگیری پرداخت، اکنون یادگیری خدمات‌رسانی با ماهیت انعطاف‌پذیر خود در قالب یک فعالیت خارج از کلاس و با فلسفه خدمات‌رسانی، توجه بسیاری از متصدیان تعلیم و تربیت را به خود جلب کرده است (Bereitschaft, 2005 Furco, 2011, Berger, 2012). یادگیری خدمات‌رسانی این توانایی را دارد که تفکر فکورانه را در نظام آموزشی گسترش بدهد تفکری که در سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان

- and Approaches, Springer Dordrecht Heidelberg London New York, 28-32
- Bolotin Joseph, Pamela,. (2000), *curriculum cultures (theories)*, Mahmoud Mehr Mohammadi and etal, Tehran. 2010 publication[in Persian].
- Butin.Daw(2004). *Service Learning and Postmodern Coundition*. minneapolis: university of Minnesota press.
- Conner David B. (2006) *The effect of course – related service projects in child development course*. College Students Journal Mobile. Sep.
- Creswell, J. W. (2008). *Educational research*. Pearson Education International.
- Eisner.w.E. (2004) “Preparing For Today and Tomorrow”. *Educational Leadership*, v 61,N.6.PP:6-10.
- Eyler, Janet; Giles Jr., Dwight E. (2014). *Where's the Learning in Service-Learning* (4st ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass. ISBN 978-0-470-90746-7.
- Furco, Andrew. (2011). “Service Learning”: *A Balanced Approach to Experiential Education*. *Expanding Boundaries: Service and Learning*. Washington DC: Corporation for National Service, 1996. 26
- Gilles.w(1993). *Service Learning and higher education*. Minneapolis and London: university of Minnesota press.
- Giroux.H. (2002)*Doing cultural studies in colleges of education*, in Joyce Canaan and Debbie Epstein, Eds. *Teaching Cultural Studies* (Boulder, CO:Westview Press, forthcoming
- Haji Abadi. Dosti, H, Fathi vajargah, K, Khorasani, A, SafaiiMovahhed,S, (2017), *Conceptualization of work environment curriculum discourse discourse: Emerging or neglected?* *Research in Curriculum Planning* V 13. N 25 (continus 52),PP 28-34[in Persian].
- Heffernan Kerrissa (1999), *The Electronic World:Democracy.Technology and Arts*. University of Chicago Press. Chicago and London 123.
- Howe. A.C. and B. Durr. (2006). *Using concrete materials and peer instruction to enhance learning in chemistry*. *Journal of Research in Science Teaching* Volume 19, Issue 3, Version of Record online: 18 AUG 2006.
- یک حلقه مفقوده نظام تربیتی از آن یاد می‌شود. با این نوع یادگیری می‌توان بسیاری از مؤلفه‌های تفکر فکورانه از جمله اعتبار نقش یادگیرنده (برنامه‌های درسی و تربیتی باید به نقش فعال، داوطلبانه و آگاهانه دانش‌آموز در فرآیند یاددهی یادگیری و تربیت‌پذیری توجه نماید و زمینه تقویت و توسعه روحیه پرسشگری، پژوهشگری، خلاقیت و کارآفرینی را در وی فراهم سازد)، جامعیت (برنامه‌های درسی و تربیتی باید به نیازهای گوناگون دانش‌آموزان و جامعه در سطوح محلی، منطقه‌ای، ملی و جهانی در کلیه ساحت‌های تعلیم و تربیت تأکید کند)، توجه به تفاوت‌ها (برنامه‌های درسی و تربیتی باید ضمن تأکید بر ویژگی‌های مشترک، به تفاوت‌های ناشی از محیط زندگی (شهری، روستایی، عشایری، فرهنگی و جغرافیایی)، جنسیتی و فردی دانش‌آموزان (استعدادها، توانایی‌ها، نیازها و علایق) توجه کرده و از انعطاف لازم برخوردار باشد) و یادگیری مادام‌العمر (برنامه‌های درسی و تربیتی باید زمینه کسب شایستگی‌ها و مهارت‌های لازم برای استمرار و معنادار شدن یادگیری و پیوستگی تجارب یادگیری در زندگی را برای دانش‌آموزان تأمین کند) (NCD,2011) را در نظام آموزش رشد و پرورش داد.

منابع

- Abbaszadeh, Mohammad, 2012, *Reflection on Reliability and Reliability in Qualitative Research*, *Applied Sociology*, V. 45, N 1,P 19,34. [in Persian].
- Astin. Alexander W; Vogelgesang. Lori J; Ikeda. Elaine K; Yee,Jennifer A. (2016). "How Service Learning Affects Students". Digital Commons. Retrieved 15 June
- Bereitschaft.I. (2005) *Service Learning*. Louis Community College.
- Berger Kaye. Cathryn, M.A., (2012). *The Complete Guide to Service Learning: Proven, Practical Ways to Engage Students in Civic Responsibility, Academic Curriculum, & Social Action*. (Free Spirit Publishing)
- Billett,Stephen, (2010).*Learning Through Practice.Models, Traditions, Orientations*

- Imanzadeh, A. (2007), *'Epistemological view of Deleuze and its educational implications: explanation and critique'*: Doctoral thesis, Tarbiat Modarres University, Faculty of Humanities. [in Persian]
- Imanzadeh A, Sajjadi M. (2009) *Rizome concept and its application in curriculum development*. J.C.S. 2009; 12 (3):48-70[in Persian].
- Jeandron, C & Robinson, G. (2010). *Creating A Climate for Service Learning Success*. American Association of Community Colleges (AACCC).
- Jensen GM, Gwyer J, Hack LM. (2005) *Expertise in physical therapy practice*, Boston MA: Butterworth -Heinemann.
- Johnson RM. (2005). *A case study in service-learning a community nutrition food drive: Neighbors helping neighbors*. Top Clin Nutr; 20(4):351-6.
- Kandel, W. (1990) *Teaching in higher education: Democracy and Difference Democratic Social Education* (Eds.)
- Lake, V, E. & Jones, I, (2008) *Service – learning in early childhood teacher education: Using service to put meaning back into learning*, Journal of Teaching and Teacher Education, 24: 2146-2156
- Lewellyn Jones, Angela & Kiser, Pamela M. (2014) *Conceptualizing Criticality as a Guiding Principle for High Quality Academic Service Learning*, International Journal of Teaching and Learning in Higher Education 2014, V 26, N 1, P 147-156
- Mitchell, Tania (2008), *traditional vs. critical service learning: Engaging the Literature to Differentiate Two Models*. Michigan Journal of Community Service Learning. Spring
- NCD (national curriculum Document), (2011), *Organization of Research and Curriculum Development*, Iran, 1390 [in Persian].
- Orneshtine, Allen C. And Hankins, Francis P. (2005) *Fundamentals of Curriculum Principles and Issues*. translation by Dr Godsi Ahgar,, Tehran: Islamic Azad University, Science and Research Branch [in Persian].
- Ozman, S & M. Craver (2003), *Philosophical Foundation of education*. New Jersey
- Petersen, E. Werner (2004) *Design a service learning system*. New York: Peter Lang 73: 273-277.
- Robertson. (1992). "An introduction to postmodern approach to educational research: discourse analysis". Education. vol. 123
- Rostami, Farahnaz, Zar Afshani, Kiumars; Gravandi, Shahpar (2014), *Service-Learning: A New Approach to Agricultural Education*, Higher Education Letter, Summer 2014, N 26, PP 95, 108 [in Persian].
- Roy, Kaustuv. (2003). *Teachers in Nomadic Spaces: Deleuze and Curriculum*. Peter Lang Press.
- Salehi, Omran. Ebrahim, Izadi, Samad, Faraji, Shiva (2017) *Investigation of the informal learning role on developing key competencies in higher education and job market environments*, Research in Curriculum Planning. V 13, N 24, winter 2017, pp 87, 106 [in Persian].
- Schubert, William, 1991, *Philosophical Research: Narrative Research*, Nader Salsabili. In: Short, Edmund. C (2013) *Methodology of Curriculum Studies*, Translated by Dr. Mahmoud Mehrmohammadi and et al, Tehran, Department of Education and Research. [in Persian].
- Seifer S. D (1998) . *Service learning: Community campus partnership for health professions education Acad.*
- Sepahpanah, M; Zarafshani, K & Mirakzade, A. (2013). *Service Learning Processes and Challenges in Iran: A case Study*. NACTA, 57.
- Silcox, H. C, A (2009). *How – to- Guid to Reflection: Adding Cognitive learning to community service programs*. Philadelphia PA: Brighton Press; 5
- Stephenson, T. J.; Stephenson, L. & Mayes, L. (2012). *Engaging students in service learning through collaboration with community partners*. NACTA, 56 (4).
- Wade, R. C. (2001) "... and justice for all" *community service learning for social justice*. Retrieved
- Weiss MD. Spiegel K. (2005). *Advanced practice nursing education opening doors to community collaboration*. Advanced Practice Nursing Journal
- Warren B. J, Donaldson R. Whaley, M, (2005). *Service learning: An Adjunct to therapeutic communication and critical thinking skill for baccalaureate nursing students*. Journal of Nursing Education Mar.

What are the Characteristics of Service-Learning? | National Service-Learning Clearinghouse. (2008). *History of Service-Learning in Higher Education*

Wilczenski, Felicia L. & Coomey, Susan M. (2007) *A Practical Guide to Service Learning Strategies for Positive Development in Schools*. Springer Science+Business Media, LLC

Servicelearning.org [homepage on the Internet]. USA: *What is service learning?* c2000 [update 2006 Feb 22]. Available from: <http://www.servicelearning.org>
<http://www.isetl.org/ijtlhe/> ISSN 1812-9129